КУТУБХОНАЛАРГА ГРАНТ ЛОЙИҲАСИ ОРҚАЛИ МАБЛАҒ ОЛИНИШИ

doi 10.34920/2181-8207/2025/4-202

Нигора Хужаева,
Қашқадарё вилояти
Косон тумани
Ахборот-кутубхона
маркази директори

Annotation. This article discusses the importance of libraries in modern society, their development and role in enriching the information space. In particular, the issues of developing library infrastructure through the use of grant funds, introducing new technologies, expanding information resources, and increasing the capacity of librarians are considered. The reforms implemented in recent years to support libraries and the results of grant-based projects are analyzed. At the same time, the current aspects of effective management of funds and directing grants to library development are also studied in detail.

Keywords: library, society, information, knowledge, intellectual system, grant, funds, projects, electronic information resources.

Аннотация: Ушбу мақолада замонавий жамиятда кутубхоналарнинг аҳамияти, уларнинг тараққиёти ва ахборот маконини бойитишдаги ўрни ёритилади. Хусусан, грант маблағларини жалб қилиш орқали кутубхона инфратузилмасини ривожлантириш, янги технологияларни жорий этиш, ахборот ресурсларини кенгайтириш ва кутубхоначи-ходимларнинг салоҳиятини ошириш масалалари кўриб чиқилади. Сўнгги йилларда кутубхоналарни қўллаб-қувватлаш борасида амалга оширилаётган ислоҳотлар ва грант асосидаги лойиҳаларнинг натижалари таҳлил қилинади. Шу билан бирга, маблағларни самарали бошқариш ва грантларни кутубхона ривожига йўналтиришнинг долзарб жиҳатлари ҳам батафсил ўрганилади.

Калит сўзлар: кутубхона, жамият, ахборот, билим, интеллектуал тизим, грант, маблағлар, лойиҳалар, электрон ахборот ресурслари.

Аннотация: В статье рассматривается значение библиотек в современном обществе, их развитие и роль в обогащении информационного пространства. В частности, рассматриваются вопросы развития библиотечной инфраструктуры за счёт использования грантовых средств, внедрения новых технологий, расширения информационных ресурсов и повышения квалификации библиотекарей. Анализируются реформы, проведённые в последние годы в целях поддержки библиотек, и результаты грантовых проектов. Также подробно изучаются актуальные аспекты эффективного управления финансовыми средствами и направления грантов на развитие библиотек.

Ключевые слова: библиотека, общество, информация, знания, интеллектуальная система, грант, фонды, проекты, электронные информационные ресурсы.

Кутубхоналарнинг ривожланиши ва замонавий талабларга жавоб бера олиш имкониятини оширишда хорижий грант лойиҳалари орқали маблағ олиш муҳим аҳамият касб этади. Дунёнинг кўплаб ривожланган мамлакатларида кутубхоналар инновацион, маданий ва илмий марказ сифатида фаолият юритиб, кенг кўламда фойдаланувчиларга хизмат қилади. Шу сабабли, хорижда шаклланган грант дастурлари кўплаб кутубхоналар учун жадал ривожланиш, замонавий технологияларни жорий этиш, инфраструктурани яхшилаш, янги ахборот-ресурсларни жамлаш,

иқтидорли кутубхоначиларни қўллаб-қувватлаш ва ўз олдига янги вазифалар қўйиш имконини беради. Хорижий грант маблағлари кутубхоналар учун замонавий технологияларни олиб кириш, Интернет тармоғига юқори тезликдаги уланишни ташкил этиш, электрон каталог ва маълумотлар базаларини яратиш, ўқувчилар ва тадқиқотчилар салоҳиятини самарали ошириш ҳамда кутубхона фондини жадал кенгайтириш ишлари учун кенг имкониятлар яратади. Кўплаб мамлакатларда грант дастурлари кутубхоналарга ахборот технологиялари соҳасидаги илғор тажрибаларни ўрганиш, миллий ҳамда хорижий манбаларни ягона ахборот майдонида бирлаштириш, мультимедиали ва рақамли ресурслар базасини кенгайтириш учун молиявий ёрдам кўрсатади. Халқаро молиявий институтлар, нодавлат ташкилотлар, хорижий фондлар ва элчихоналар томонидан ажратиладиган грантлар кутубхоналар учун илмий-тадқиқот лойиҳаларини амалга ошириш, тажриба алмашиш, халқаро кўргазмалар ва ўқув семинарларда иштирок этиш, кутубхона ходимларининг малакасини ошириш, малака ошириш дастурларида қатнашиш учун имкониятларни очади. Уларнинг грантлари ёрдамида ахборот хизмати сифатини ошириш, янги ўқиш дастурларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, кутубхонага замонавий жиҳозлар олиб келиш мумкин.

Кутубхоналар учун хорижий грантлар нафақат молиявий ёрдамни, балки илмий ва маданий алоқаларни кенгайтириш, инновацион ғояларни амалиётга татбиқ этиш, илғор тажриба ва методикаларни ўрганиш имконини беради. Грант лойиҳалари доирасида кўплаб кутубхоналар ўқув дастурларини бойитиш, янги китоблар, электрон ресурсларни харид қилиш, очиқ ахборот платформаларини яратиш ва турли ижтимоий лойиҳаларга асос солишга муваффақ бўлади. Шунингдек, хорижий грант дастурлари кутубхоналар ўртасида ҳамкорлик алоқаларини мустаҳкамлаш, тажрибали мутахассисларни жалб қилиш, замонавий менежмент ва хизмат кўрсатиш тизимини яратиш учун асос вазифасини бажаради. Грант маблағлари ёрдамида кутубхоналар болалар ва ёшлар учун махсус дастурлар тузиш ҳамда ижтимоий фаол фуқаролар учун замонавий ўқув семинарлари, акциялар ва тадбирлар ўтказиш имкониятига эга бўлишади.

Хорижий грант лойиҳалари асосида кутубхоналар оилавий ўқиш клублари, инновацион ўқув мактаблари, рақамли кутубхона хизматларини йўлга қўяди. Шу билан бирга, грант дастурлари миллий кутубхоналарда ахборот технологиялари бўйича илғор ихтироларни татбиқ этиш, электрон архивлар ва виртуал кутубхона лойиҳаларини амалга ошириш, шунингдек рақамли маълумотлар алмашинуви платформаларини ривожлантириш учун янги эшикларни очади. Йирик грант дастурлари кутубхоналарнинг инфратузилмасини янгилаш, биноларини замонавий ва инновацион талабларга мос равишда жиҳозлаш, кўп тармоқли хизматларни йўлга қўйиш, аҳолининг турли қатламлари – талабалар, ўқитувчилар, тадқиқотчилар, нафақахўрлар ва имконияти чекланган шахслар учун алоҳида хизмат турларини кўрсатиш имконини ҳам беради. Халқаро грантлар кутубхоналар ривожи учун янги технологияларни, масофавий ёрдам ва маслаҳат хизматларини, мультимедиа марказларини ташкил этиш, интерактив ўқув дастурларини ишлаб чиқиш, виртуал форумлар ва вебинарларни йўлга қўйиш, барча фойдаланувчилар учун очиқ ва қулай ресурс маконини таъминлаш учун молиявий асос сифатида хизмат қилади.[1]

Хорижий грант дастурлари ёрдамида илғор технологияларга асосланган каталоглаштириш тизимлари, онлайн ва офлайн хизматлар, масофавий фойдаланишга мўлжалланган кутубхона ресурслари, ижтимоий тармоқлар ва рақамли платформалар учун интеграцион ечимлар ишлаб чиқилади. Бунда кутубхоначиларнинг янги билим ва кўникмаларини ошириш, ҳар томонлама ўсиб бораётган ахборот соҳасига тез мослашиш ва соҳани етакчи инновацион йўналишга айлантириш мақсадида махсус таълим ва консультатив дастурларини ташкил қилиш ҳам грант лойиҳаларининг асосий йўналишларидан бири ҳисобланади. Айни вақтда кутубхоналар тўлиқ рақамли трансформация гаровига эга бўлмоқда. Хорижий грантлар ёрдамида илғор ахборот технологияларига асосланган хизматларни йўлга қўйиш, онлайн абонемент тизимлари, масофавий китоб ўқиш ва таълим лойиҳалари амалга оширилмоқда. Буларнинг барчаси кутубхоналарнинг замонавий билим марказига айланишига, инновацион ахборот хизматларини аҳолининг барча қатламларига етказишга, ёшларни дунёдаги илғор билим ва янгиликлардан хабардор қилишга хизмат қилмоқда. Грант дастурлари асосида эришилаётган ютуқлар кутубхоналарнинг мамлакат ижтимоий, маънавий, маданий ва илмий ҳаётида марказий ўрин эгаллашига хизмат қилмоқда. Шу сабабли, хорижда шаклланган грант лойиҳалари орқали маблағ олиш энг долзарб ва истиқболли йўналишлардан бири саналади. Бу эса кутубхоналарнинг келажагини, улар орқа-

Кутубхоналар учун хорижий грантлар нафақат молиявий ёрдамни, балки илмий ва маданий алоқаларни кенгайтириш, инновацион ғояларни амалиётга татбиқ этиш, илғор тажриба ва методикаларни ўрганиш имконини беради

Хорижий грант дастурлари ёрдамида илғор технологияларга асосланган каталоглаштириш тизимлари, онлайн ва офлайн хизматлар, масофавий фойдаланишга мўлжалланган кутубхона ресурслари, ижтимоий тармоқлар ва рақамли платформалар учун интеграцион ечимлар ишлаб чиқилади

ли жамиятни ривожлантириш йўлидаги муҳим қадамлардан бири бўлиб қолмоқда.[2]

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти кутубхоналар учун ажратадиган грант лойиҳаларининг асосий мақсади, уларда глобал ахборот майдонига интеграциялаш имконини кенгайтириш, замонавий кутубхоначилик хизматларини йўлга қўйиш, рақамли ресурслар базаларини ривожлантириш, аҳолининг барча қатламларига замонавий ахборот манбаларига очиқ ва тенг кириш имконини яратишдан иборат. БМТ доирасида ахборот, таълим, маданият, илм-фан ва технологиялар соҳасига бағишланган кўплаб дастурлар ва фондлар мавжуд бўлиб, улар ҳар бир кутубхона учун ижтимоий аҳамиятли лойиҳаларни амалга ошириш, янги китоблар, замонавий жиҳозлар, дастурий воситалар, электрон ресурслар ва ўқув дастурларини ишлаб чиқиш учун зарур молиявий ва ташкилий ёрдам беради. БМТ грантлари орқали кутубхоналар ўз фаолиятида инновацион лойиҳаларни амалга ошириш, янги хизмат турларини жорий этиш, рақамли каталог ва электрон архивлар ташкил этиш, халқаро тажриба ва илғор билимларни ўрганиш ҳамда халқаро ахборот майдонига интеграциялашиш йўлида фаол ҳаракат қилмоқда. Грант маблағлари ёрдамида кутубхоналар нафақат жисмоний инфратузилмани янгилайди, балки рақамли трансформация, мультимедиа имкониятларини жорий этиш, китобхонларнинг турли эҳтиёжларига мос дастурлар тайёрлайди, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари учун зарур асбоб-ускуналар ҳамда дастурий таъминот харид қилади.[3]

Грант маблағлари ёрдамида кутубхоналар нафақат жисмоний инфратузилмани янгилайди, балки рақамли трансформация, мультимедиа имкониятларини жорий этиш, китобхонларнинг турли эҳтиёжларига мос дастурлар тайёрлайди, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари учун зарур асбоб-ускуналар ҳамда дастурий таъминот харид қилади

БМТ грант лойиҳалари орқали кутубхоналарда билим ва тажриба алмашиш платформалари, ўқув семинарлари ва тренинглар тизими шакллантирилади. Бунда нафақат кутубхона ходимлари, балки жамиятнинг ҳар бир аъзоси, айниқса ёшларга замон билан ҳамқадам технологиялар, янги ўқиш маданияти ва илмий изланиш методологияси ўргатилади. Шу билан бирга, грант маблағлари кутубхоналарда масофавий таълим хизматлари, электрон дарсликлар ва ресурслар захирасини яратиш, жорий этилаётган замонавий кутубхоначилик хизматларни такомиллаштиришга хизмат қилади. БМТ доирасида ишлаётган ташкилотлар, жумладан, YUNESKO, UNDP ва UNICEF каби тузилмаларнинг грант лойиҳалари, бир томондан кутубхоналар учун фавқулодда муҳим техник ва методик ёрдам кўрсатса, иккинчи томондан замонавий кутубхоначилик соҳасида илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштиришга замин яратади. Умуман олганда, бундай грантлар жамиятнинг энг заиф қатламлари учун тенг ахборот имкониятлари яратиш, ижтимоий интеграция жараёнларини жадаллаштириш, ногиронлиги бор фуқароларга қулай ахборот муҳитини шакллантиришда ҳам ўзининг ижобий самарасини кўрсатмоқда. БМТ грантлари ёрдамида кутубхоналар илмий-тадқиқот фаолияти учун қулай муҳитни яратиши, янги илмий адабиётларни харид қилиши, очиқ электрон ресурслар базасини кенгайтириши, ёшлар ва болалар учун интерактив ўқув дастурларини ишлаб чиқиши, илғор ахборот платформалари, виртуал кутубхоналарнинг тармоғини шакллантириш каби ишларга алоҳида эътибор қаратади. Бундай лойиҳалар энг чекка ҳудудлардаги кутубхоналарнинг инфратузилмасини замонавийлаштириш, уларни миллий ва халқаро ўқув дастурларига фаол жалб этиш, глобал ахборот тизимларига улаш, замонавий ахборот маданиятини оммалаштириш учун мустаҳкам асос бўлиб хизмат қилади. Шунингдек, грант лойиҳалари орқали кутубхоналар экологик таълим, маданиятлараро мулоқот, жамиятда китоб ўқиш маданиятини ошириш, ахборот саводхонлигини ривожлантириш, ижтимоий кўникмаларни мустаҳкамлаш, баҳс-мунозара ва очиқ музокаралар, интерактив лойиҳалар, танловлар ва йиғинлар ўтказиш имкониятига эга бўлади. БМТ грантлари чегара билмас инновацион ғояларни рўёбга чиқариш, янги технологиялар ишчисига айланиш, кутубхоналарнинг ижтимоий аҳамиятини янада оширишда муҳим инструмент ҳисобланади.[4]

Ахборот асрида қайси ҳудудда, қайси ёшдаги фуқарога қандай хизмат керак бўлса, БМТ грант лойиҳалари ёрдамида кутубхоналар ана шу эҳтиёжларни ҳар томонлама қамраб оладиган қамровли хизматларни яратади

Ахборот асрида қайси ҳудудда, қайси ёшдаги фуқарога қандай хизмат керак бўлса, БМТ грант лойиҳалари ёрдамида кутубхоналар ана шу эҳтиёжларни ҳар томонлама қамраб оладиган қамровли хизматларни яратади. Шу билан бирга, грантлар ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, аёллар ва болалар ҳуқуқлари, гендер тенглиги, инсон ҳуқуқлари, рақамли саводхонлик, атроф-муҳит муҳофазаси бўйича махсус дастурларини ҳам жорий қилишга хизмат қилади. БМТ грантлари асосида амалга оширилаётган лойиҳаларда кўплаб кутубхоналар ижтимоий ахборот марказларига айлана олмоқда. Грант маблағлари ёрдамида кутубхоналар энг долзарб замонавий муаммоларга ечим топиш, экологик хавфсизлик, ижтимоий барқарорлик, маданий тараққиётга ҳисса қўшиш, ёш авлодни глобал муаммолар билан таништириш, инновацион ечимларни ҳаётга тадбиқ этиш

имкониятига эга бўлмоқда. Бундай грантлар орқали замонавий ахборот хизматини ташкил қилиш, мобил кутубхона лойиҳаларини ўтказиш, рақамли саводхонликни мустаҳкамлаш, янги услуб ва методикаларни ишлаб чиқиш, ижтимоий-иқтисодий ислоҳотлар доирасида аҳолининг энг заиф қатламлари учун қулай ахборот муҳитини яратиш борасида қатор инновацион ташаббуслар режалаштирилмоқда. Шу тариқа, БМТ грантлари ёрдамида кутубхоналар нафақат ўқув ва илмий, балки жамият ривожида стратегик аҳамият касб этувчи ижтимоий муассасага айланмоқда.

Грант лойиҳалари доирасида кутубхоналар ахборот соҳасидаги илғор мутахассисларни жалб қилади, халқаро стандарт ва технологиялар асосида фаолият юритади, ҳар бир ёш тоифаси учун мос ўқув-ресурсларни жамғаради, ижтимоий аҳамиятли дастурларга асос солади, янги ташаббус ва ғояларни рўёбга чиқаради. Кутубхоналар грант лойиҳалари асосида янги стратегик ривожланиш консепсияларини ишлаб чиқади, миллий ва халқаро ҳамкорликни мустаҳкамлаш, илғор технологияларни ҳаётга тадбиқ этиш, жамият эҳтиёжларини самарали ўрганиш ва уларни таъминлаш йўлида муҳим ютуқларга эришмоқда. Грантлар натижасида замонавий хизмат турлари пайдо бўлиб, ёшлар, болалар, имконияти чекланган шахслар, нафақахўрлар ва кенг аҳоли қатламига мўлжалланган хизматлар шаклланиб бормоқда. Натижада, БМТ грант лойиҳалари доирасидаги молиявий, ташкилий, техник ёрдам кутубхоналарни рақамли трансформация бўйича янги босқичга олиб чиқмоқда. Бу жараён орқали кутубхоналар илм-фан, таълим, маданият, инновация, ахборот ва технология соҳаларида глобал тараққиёт йўли бўйлаб фаол ҳаракат қилмоқда. Фойдаланувчиларнинг юқори даражадаги қизиқишлари, кутубхонадан фойдаланиш кўламининг кенгайиши, янги дастурлар, лойиҳалар, онлайн хизматлар ва замонавий ўқув майдонларининг пайдо бўлиши жамият тараққиётига ижобий таъсир кўрсатмоқда.

БМТ грант лойиҳалари ёрдамида кутубхоналар ўз олдиларига янги мақсад ва вазифаларни қўяди – рақамли ахборот хизматларида илғор бўлиш, ёш авлодни глобал билим майдонига тайёрлаш, халқаро ҳамкорликни мустаҳкамлаш ҳамда замонавий ахборот маданиятини шакллантириш. Грант лойиҳалари асосида уруғланган ҳар бир инновация, кутубхоналарнинг миллий ва халқаро миқёсда узоқ муддатли барқарор тараққиётини таъминловчи асосий омил сифатида намоён бўлмоқда.[5]

БМТ тизимидаги ДАГ Хаммаршёльд кутубхонаси (Dag Hammarskold Library) томонидан унинг мазкур дастури «Depository Library Programme» амалга оширилган: ҳозирда дунё буйлаб 135 давлатда 348 та депозитарий кутубхона мавжуд.

БМТ тизимида кутубхоналар, ахборот кириши, рақамли кўникмаларни ошириш мақсадида амалга оширилган лойиҳалар мавжуд. Масалан, United Nations Development Programme (UNDP) Украинада кутубхоналарда рақамли кўникмаларни кучайтириш лойиҳасини амалга оширган: 2024 йилда 22 та вилоятда 25000 дан ортиқ шахс ушбу лойиҳада иштирок этган.

2025 йилги “Қонуний ёрдам кўрсатиш учун кичик грантлар дастури” БМТнинг Ўзбекистондаги ривожланиш дастури (UNDP) ва Адлия вазирлиги ҳамкорлигида амалга оширилди. Финляндия ташқи ишлар вазирлиги томонидан молиялаштирилган

Ўзбекистоннинг илм-тадқиқот, технология, таълим ва бошқа соҳалар учун Unesco “Beneficiary profile” маълумотларида жорий даврда умумий лойиҳа бюджети USD 15.906 000 кўрсатилган. [6]

Хулоса қилиб айтганда, кутубхоналарнинг грантлар асосида ривожланиши ва маблағ олиш жараёни уларнинг фаолият самарадорлигини оширади, соҳанинг долзарб муаммоларини ҳал қилади ҳамда фойдаланувчиларга сифатли хизмат кўрсатиш имконини беради. Грант дастурларидан самарали фойдаланиш натижасида кутубхоналар замонавий технологиялар, янги ахборот ресурслари ва илғор тажрибалардан тўла фойдаланиш имконига эга бўладилар. Бу эса жамият тараққиёти, аҳолининг маънавий ва интеллектуал ривожланишида кутубхоналар ўрнини мустаҳкамлайди.

Грантлар натижасида замонавий хизмат турлари пайдо бўлиб, ёшлар, болалар, имконияти чекланган шахслар, нафақахўрлар ва кенг аҳоли қатламига мўлжалланган хизматлар шаклланиб бормоқда

БМТ грант лойиҳалари ёрдамида кутубхоналар ўз олдиларига янги мақсад ва вазифаларни қўяди – рақамли ахборот хизматларида илғор бўлиш, ёш авлодни глобал билим майдонига тайёрлаш, халқаро ҳамкорликни мустаҳкамлаш ҳамда замонавий ахборот маданиятини шакллантириш

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Давлатов С. Х, Носиров Ў, Бердиева З., Ўрозов А., ‘‘Кутубхонашунослик’’. -Тошкент: – 2020. 432 б.

2. Махмудов М. ‘‘Кутубхона - ахборот фаолиятини бошқариш.’’ – Тошкент: -2019.

3. Махмудов М., Шокиров Т., Ниёзова Э., ‘‘Ахборот-кутубхона хизмати: Назарияси ва методикаси.’’ – Тошкент: – 2007. 152 б.

4. Тешабаева У. ‘‘Янги тизим ёшларда мутолаа маданиятини юксалтиришга хизмат қилади.’’ // жур. Кутубхона.уз №2 (49), -2019.

5. Йўлдошев И. ‘‘Ўзбек китобат санъати ва терминологияси.’’ -Тошкент: -2018

6. Юлдашев И., Ў. Носиров. ‘‘Кутубхона - ахборот хизмати: назарияси ва амалиёти.’’ -Тошкент: -2020. 360 ■